

## Rodos ve Oniki Ada'nın Yunan Hakimiyetine Giriş ve Yunanistan'ın Adalarda Yaşayan Türklere Yönelik Uygulamaları

Necdet Hayta\*

### Öz

1522 yılında Osmanlı Devleti tarafından fethedilen Rodos ve Oniki Ada, 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Türk hakimiyeti altında kaldı. İtalya, Trablusgarp Savaşı sırasında 1912'de Rodos ve Oniki Ada'yı işgal etti. Aynı yıl Balkan Savaşları sırasında da Ege Denizi'ndeki diğer adalar Yunanistan tarafından işgal edildi. Rodos ve Oniki Ada'daki İtalyan hakimiyeti 1947 yılına kadar devam etti. 1947'de imzalanan Paris Antlaşması'nın 14. maddesi ile Rodos ve Oniki Ada, askerden arındırılmaları şartıyla Yunanistan'a devredildi. Günümüzde Rodos ve İstanköy'de resmi olmayan kayıtlara göre sayıları 9.000'i geçen Türk nüfus yaşamaktadır. Ancak Yunanistan tarafından bu adalarda yaşayan Türklerin asimilasyonunu gerçekleştirmek üzere çeşitli politikalar uygulanmaktadır. İş kurma ve taşınmaz mal satın almaya izni verilmemesinden dolayı 1950'den sonra Türklerin adalardan Türkiye'ye yönelik göç hareketi hızlanmıştır. Oniki Ada'dan ayrılmak zorunda kalan Türklere Rodos'a tekrar dönmeyeceklerine dair belge imzalatılmış; 1967 yılında Yunanistan'da cuntanın yönetime gelmesiyle, Kıbrıs'ta yaşanan gelişmelerin etkisiyle, Rodos ve İstanköy'de yaşayan Türkler üzerinde baskılar artmıştır. 1974 yılında Türkiye'nin Kıbrıs Barış Hareketi'nden sonra adalardan göç edenlerin sayısı en yüksek düzeye ulaşmıştır. Rodos ve İstanköy'de Türkçe eğitim veren okullar 1972 yılından itibaren kapatılmış, dinî eğitim haklarını dahi kullanamaz hale gelmişlerdir. Batı Trakya'da olduğu gibi Rodos ve İstanköy'de de Türk kültürel kimliğinin korunması ve geliştirilmesi konusunun Avrupa Birliği üyesi olan Yunanistan'ın önde gelen görevlerinden biri olması gerekirken, bu adalarda yaşamakta olan Türkler, tanımadıkları

\* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Tarih ABD, Ankara/TÜRKİYE, nhayta@gazi.edu.tr ORCID: 0000-0002-8707-3637 DOI:10.37879/9789751758866.2024.337

kişilere Türk olduklarını ifade edememekte, Yunan Müslümanı olduklarını söylemek zorunda kalmaktadırlar.

**Anahtar Kelimeler:** Rodos, Oniki Ada, Yunanistan, Asimilasyon, Türkler.

## The Entry of the Rhodes and the Dodecanese Islands Under the Greek Control and the Greeks' Treatment of the Turks Living on the Islands

### Abstract

Rhodes and Dodecanese conquered in 1522 by the Ottoman Empire has been under Turkish domination up to the first quarter of 20<sup>th</sup> century. Italy occupied them in 1912 during the Tripolitanian War. At the same year, other islands in the Aegean Sea have been occupied by Greece during the Balkan Wars. Italian domination continued up to 1947 in Rhodes and Dodecanese. Both places were passed on to Greece with the 14<sup>th</sup> article of Paris Treaty signed in 1947 providing that both would have been purified from soldiers. According to unofficial data, more than 9.000 Turks are living in Rhodes and Kos, nowadays. Yet, various policies are executed by Greece in order to assimilate those Turks living in those islands. The migration of Turks from the islands towards Türkiye was accelerated after 1950s because of the ban of entrepreneurship and land property. Turks who were forced to leave Dodecanese had to sign documents declaring that they will have not returned to Rhodes. The pressures on the Turks in Rhodes and Kos were hardened due to the junta government in Greece in 1967 and the impact of happenings in Cyprus. After the Peace operation of Türkiye in 1974, the number of migrants from the islands reached the peak. The schools teaching Turkish language in Rhodes and Kos were closed in 1972, and Turks even could not use their right of religious education. Even though it has to be one of the prominent duties of Greece as a member of EU to protect and enhance the theme of Turkish cultural identity not only in Western Thrace, but also in Rhodes and Kos, nevertheless, Turks living in those islands cannot identify themselves as Turk to those whom they do not know; instead they have to identify themselves as Greek Muslims.

**Keywords:** Rhodes, Dodecanese, Greece, Assimilation, Turks.

## Türk Hakimiyetinden Önce Ege Adaları

Tarihin çok eski devirlerinden beri yerleşim yeri olan Ege Adaları, zaman içinde pek çok kez el değiştirmiştir. Kavimler göçü sonucunda MÖ 2000-1200 yılları arasında Akalar'ın ve Dorlar'ın, MÖ 5. yüzyılda da Persler'in, MÖ 334'te doğu seferine başlayan Makedonyalı İskender'in kontrolüne geçen Ege Adaları, daha sonra Roma İmparatorluğu, Cenevizliler, Araplar ve Bizans tarafından ele geçirildi. Ege Adaları, Bizans Dönemi'nde de Bizans ile İtalyan devletleri arasında el değiştirmiş, özellikle Cenevizlilerin eline geçmiştir. Bu mücadeleler olurken, Akka'nın Müslümanlarca geri alınmasından sonra Kıbrıs'a göçen San Giovanni (St. Jean) Şövalyeleri, kendileri için daha iyi bir yurt aramış ve Rodos'u bu iş için seçmişlerdi. Papa V. Clementus (1305-1314) ile Fransa Kralı Philippe le Bel'in de desteğini sağlayan şövalyeler 1309 sonlarında adaya çıkmışlar ve Rodos çevresindeki Oniki Ada'yı da ele geçirmişlerdi. St. Jean Şövalyeleri bundan böyle *Rodos Şövalyeleri* adıyla anılır olmuşlardı.<sup>1</sup>

## Rodos ve Oniki Ada'nın Türk Hakimiyetine Giriş

Osmanlılar ancak Yıldırım Bayezid Dönemi'nde Ege'ye açılmaya başladılar. Bu nedenle adaların fethine İstanbul'un fethinden sonra girilebildi. Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde bu adaların büyük kısmı Boğazönü adalarından başlanılarak fethedildi. Bunlardan ilki İmroz (Gökçeada), Semadirek ve Taşoz adaları oldu (1456). Yine aynı sene içinde, Limni adası (1456), 1462 senesinde Midilli, 1479'da da Sisam adası fethedildi. Rodos ve Oniki Ada'nın fethi ise Kanuni Sultan Süleyman tarafından gerçekleştirildi. 14 Haziran 1522'de İstanköy'ü işgal eden Türk donanması, 24 Haziran'da Rodos'a çıkartma yapmış ve 6 ay kadar süren bir kuşatmadan sonra şövalyeler Gran Maestro'su Philippe Villiers de l'Isle-Adam, 21 Aralık 1522'de imzaladığı anlaşma ile adayı teslim etmek zorunda kalmıştı. 213 yıl süren şövalyeler devri böylece biterken Rodos'la birlikte Oniki Ada'dan diğerleri de Türk egemenliği altına alınmışlardı. Kerpe ve Kaşot adaları ise, Barbaros Hayreddin Paşa'nın kaptan-ı derya olduğu dönemde 1538 yılının Eylül ayında Osmanlıların eline geçti. Ege Adaları içerisinde fethedilen en son ada ise Sakız Adası idi (1566). Böylece belli bir güce ulaşmış olan Osmanlı Donanması tarafından Ege'deki adaların fethi tamamlanmış oldu.<sup>2</sup>

1 Cemalettin Taşkıran, *Oniki Ada'nın Dünü ve Bugünü*, Genelkurmay Basım Evi, Ankara, 1996, s. 38-43.

2 Necdet Hayta, *1911'den Günümüze Ege Adaları Sorunu*, Atatürk Araştırma Merkezi Ya-

Ege'deki bu adalar, 1820'lere kadar tartışmasız bir şekilde Osmanlı egemenliği altındayken, Yunan isyanı sırasında bu egemenlik ilk kez ciddi bir tartışma konusu oldu. Yunanistan'ın bağımsızlığından sonra Batı ve Güney-Batı Ege adaları Yunanistan sınırları içinde, Doğu ve Kuzey Ege Adaları da Osmanlı egemenliği altındaydı. Ancak bu denge önce 1911-1912 Türk-İtalyan savaşında sonra da 1912-1913 Balkan Savaşlarında fiilen altüst oldu. Önce İtalya, hemen arkasından da Yunanistan Osmanlı hakimiyetindeki Ege Adaları'na ayak bastılar.

### **Trablusgarp Savaşı Sırasında Ege Adaları**

Milli birliğini geç kuran ve Avrupa'nın büyük devletlerinin sömürge edinme çabalarının gerisinde kalmak istemeyen İtalya, gözünü Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki toprağı Trablusgarp'a dikti. 1911 Eylül'ünün ikinci haftasından itibaren askeri hazırlıkları iyice ortaya çıkan İtalya, 28 Eylül 1911 günü İstanbul'daki elçisi De Martino vasıtasıyla Sadrazam Hakkı Paşa'ya bir ultiatom vererek, işgal sırasında kendilerine direnilmemesi için mahalli makamlara emir verilmesini istemiş ve kabul edilmesi mümkün olmayan bu ultiatomun reddi üzerine Trablusgarp'a kuvvet sevk ederek Osmanlı Devleti'ne karşı savaşa girmişti. İtalya'nın Trablusgarp'a sevk ettiği ordu ve donanması sayı ve kuvvet bakımından Osmanlı ordu ve donanmasından kat kat üstündü. Fakat savaş başlayalı aylar olmasına rağmen ancak kıyı şeridinde bazı yerlere sahip olabilmmişti, kıyıda içeri nüfuz edememişti. Bunun üzerine İtalya, savaşı Osmanlı Devleti'nin değişik alanlarına yayararak, Osmanlı yönetimini Trablusgarp ve Bingazi'nin kendisine bırakılması konusunda mecbur bırakmaya çalıştı. Bu amaçla Kızıldeniz'deki bazı Osmanlı sahillerini topa tutarak burada bulunan Osmanlı savaş gemilerinden bazılarını batıran İtalyan donanması, 24 Şubat 1912'de Beyrut Limanı'nı bombardıman ettikten sonra 18 Nisan 1912'de de Çanakkale Boğazı'na saldırdı.

Bu saldırılardan istediği sonucu alamayan İtalya, bu defa *gözünü Ege Adalarına dikti* ve bu konuda büyük devletlerin iznini aldı. İtalya bu teşebbüsüyle aynı zamanda *Trablusgarp ve Bingazi'ye denizden yapılan askeri sevkıyatı önlemeyi, ileride Anadolu'ya nüfuz etmek için bir köprübaşı elde etmeyi ve Trablusgarp'ta beklenen başarının gecikmesinden dolayı kamuoyunda meydana gelen sabırsızlığı gidermeyi* de düşünüyordu.

---

yınları, Ankara 2020, s. 7-8; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara 1983, s. 32-41.

İtalyan donanması, adaları işgal için harekete geçti. Oniki Ada grubu içinde işgal edilen ilk ada 28 Nisan'da Astropalya (Stampalia) oldu. Astropalya'nın işgalini 4 Mayıs'ta Rodos'a asker çıkarılması, ardından da Herke, Kerpe, Kaşot, İncirli, İlyaki, Leros, Patmos, Klimli, Lipsos ve Sömbeki adalarının işgali takip etti. En son işgal edilen ada ise 20 Mayıs'ta İstanköy oldu.

İtalya'nın bu işgalleri O'na beklenen sonuçları sağlamadı. Çünkü Osmanlı Devleti, bu işgallerin Trablusgarp ve Bingazi konusunda daha önce dile getirdiği görüşlerini değiştiremeyeceğini açıkladı. Nitekim *Le Matin* gazetesinin İstanbul muhabirine verdiği demeçte Harbiye Nazırı Şevket Paşa *bütün Adalar Denizi'ndeki adaları işgal etseler bile Trablusgarp ve Bingazi'nin İtalya'ya ilhakını onaylamayacaklarını* bildiriyordu.

Problemin bu şekilde kilitlenmesi üzerine yapılan girişimler sonucu İsviçre'nin Lozan şehrinde barış için görüşmeler başladı. Bu tarihlerde Balkanlar da meydana gelen gelişmeler, Osmanlı Devleti'nin bu problemi bir an önce bitirmek zorunda bıraktı ve sonuçta 15-18 Ekim 1912 tarihleri arasında Uşi'deki iki taraf delegeleri, bir gizli anlaşma ile onun eklerini oluşturan bir barış anlaşmasını ve üç protokolü imzaladılar. Bu anlaşmanın 2. maddesi doğrudan Rodos ve Oniki Ada'ya aitti. Buna göre:

Andlaşmanın imzasını takiben Osmanlı Hükümeti Trablusgarp ve Bingazi'deki, İtalya Hükümeti de Adalar Denizi'nde işgal ettiği adalardaki subay ve askerlerini çekmeyi taahhüd eder. İtalyan subay ve askerleri ile mülki memurlarınca adı geçen adaların fiilen boşaltılması, Osmanlı subay ve askerleri ile mülki memurlarının Trablusgarp ve Bingazi'yi boşaltmalarını takiben gerçekleşecektir.

Bununla birlikte bu sırada çıkmış olan Balkan Savaşı sırasında Yunanistan'ın söz konusu adaları işgal edebileceği endişesi yüzünden, İtalya ile gizli bir anlaşma yapılmıştı. Sadrazam Kamil Paşa tarafından Harbiye Nezareti'ne yazıldığına göre:

Andlaşma gereğince Trablusgarp ve Bingazi'nin tarafımızdan tahliyesini müteakip, İtalya işgali altında bulunan adaları tahliye edecekti. Ahalisi asli ve savunma kuvvetinden mahrum olan bu adaların Yunanlılar tarafından işgali muhtemel bulunduğundan, Yunan Hükümeti ile barış anlaşmasına varana kadar, adaların İtalyanların işgalleri altında kalması için Osmanlı Devleti'yle İtalyan Devleti anlaşmışlardır. Başka önlem almaya gerek kalmamıştır.

Bu anlaşma ile Rodos ve Oniki Ada geçici olarak İtalyan işgaline bırakılıyordu.<sup>3</sup>

### **Balkan Savaşları Sırasında Ege Adaları**

Osmanlı Devleti bu endişelerinde haksız değildi. Balkan devletlerinden Sırbistan ve Bulgaristan, 1911 Ekim’inde başlayan ve 1912 baharının başlarına kadar devam eden görüşmeler sonucu 13 Mart’ta bir ittifak anlaşması imzaladılar. Böylece 1912 sonbaharında Balkan Devletleri, kompleks bir ittifak ağı ve karmaşık çeşitli anlaşmalar ile Sofya merkezli olarak Osmanlı Devleti’ne karşı bir araya geldiler. Askeri çatışmalar 8 Ekim 1912’de Karadağ’ın Osmanlı Devleti’ne savaş ilanı ile başladı. Bu tarihi izleyen iki hafta içerisinde Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan da Osmanlı Devleti’ne karşı savaşa girmişlerdi.

Bu savaşta Osmanlı Devleti ciddi bir varlık gösteremedi ve yüzyıllardır idaresi altında bulunan Balkan topraklarının önemli bir kısmını kaybetti. Aynı zamanda İtalya’nın geçici işgaline bırakılan adalar dışındaki Ege’de yer alan belli başlı bütün adalar Yunanistan tarafından işgal edildi. Zor duruma düşen Osmanlı Devleti ateşkes istedi. Görüşmeler 16 Aralık 1912’de Londra’da St. James sarayında başladı. Bu arada Londra’da toplanması kararlaştırılan bir konferans daha vardı ki o da burada bulunan 5 büyük devletin (Fransa, Rusya, Almanya Avusturya-Macaristan ve İtalya) büyükelçilerinin İngiltere Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey başkanlığında gerçekleştirdiği “Büyükelçiler Konferansı” idi. Büyükelçiler Konferansı da 17 Aralık 1912’de toplandı. Grey’e göre Konferansın amacı *herhangi bir konuda en iyi çözümü bulmak değil büyük devletler arasında barışı korumaktır.*

İngiltere Dışişleri Bakanı Grey’in yoğun çabaları sonucu 30 Mayıs 1913’te anlaşma metnini imzaladılar. Bu anlaşmanın 5. maddesine göre *Ege Adaları konusunda karar büyük devletlere bırakılacaktı.* Büyük devletler kararlarını 13 Şubat 1914’te Yunanistan’a 14 Şubat’ta da Osmanlı Devleti’ne bildirdiler. Bu karara göre büyük devletler; *Gökçeada, Bozcaada ve Meis adasını Türkiye’ye, Yunan işgalindeki diğer adaları da Yunanistan’a* vermeyi kararlaştırmışlardır. Bu kararda, adaların idaresi altında kalmaya devam etmesini isteyen İtalya’nın çabaları sonucu Rodos ve Oniki Ada konusunda herhangi bir husus yer almamıştır.

3 Necdet Hayta, “Rodos İle 12 Ada’nın İtalyanlar Tarafından İşgali ve İşgalden Sonra Adaların Durumu (1912-1918)”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, S. 5, Ankara 1994, s. 131-137.

Ege Adaları I. Dünya Savaşı'nda zaman zaman pazarlık konusu olmuş, hatta 26 Nisan 1915'te İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya arasında imzalanan Londra Andlaşması'nın 8. maddesi ile Rodos ve Oniki Ada'daki İtalyan egemenliği, yanlarında savaşa girmesine karşılık müttefiklerince tanınmıştır.

Savaştan sonra 10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Anlaşması da bu adaları İtalya ile Yunanistan arasında paylaşmıştır. Andlaşmanın 122. maddesi halen İtalyan işgalinde bulunan Rodos ve Oniki Ada ile Meis'i İtalya'ya bırakırken, 84. maddesi de büyük devletler kararı ile Osmanlı Devleti'ne bırakılan Gökçeada ve Bozcaada da dahil diğer Ege Adaları'nı Yunanistan'a bırakıyordu. Ancak yürürlüğe girmemiş olan bu andlaşmadan sonra Türkiye için bu konu Lozan Konferansı'nda ciddi olarak gündeme gelmiştir.<sup>4</sup>

### Lozan Konferansı'nda Rodos ve Oniki Ada

Lozan Konferansı başlamadan önce burada takip edilecek esaslar hakkında Bakanlar Kurulu'nda kaleme alınan ve Lozan'da Türkiye'yi temsil edecek olan delegasyona verilen talimatın 4. maddesine göre, *müzakerelerde adalar konusunda duruma göre davranılması, kıyılarımızı pek yakın adaların ülkemize katılması, olmazsa Ankara'dan sorulması* isteniyordu.<sup>5</sup> Bu konferans sırasında Türk delegasyonu Yunan işgalindeki Doğu Ege Adalarını istemiş, özellikle Gökçeada ve Bozcaada ile birlikte Limni ve Semadirek adalarının egemenliğinin Türkiye'ye verilmesi hususunda ısrar etmiştir. Fakat bu isteğe Yunanistan ile O'nu destekleyen İngiltere ve müttefiklerinin; 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Anlaşması'nın 5. maddesi ve 14 Kasım 1913 tarihli Atina Andlaşmasının 15. maddesi hükümleri uyarınca *Ege Adaları konusunda kararın büyük devletlere bırakıldığını* ve büyük devletlerin de 13 Şubat 1914'te Yunanistan'a 14 Şubat'ta da Osmanlı Devleti'ne bildirdikleri kararlarıyla söz konusu adaları Yunanistan'a bırakmış olduklarını söyleyerek karşı çıkmalarından dolayı alınmaları mümkün olmamış, sadece büyük devletler kararında olduğu gibi Gökçeada ve Bozcaada Türkiye'ye bırakılmıştır. Andlaşmanın 13. maddesiyle bu adalar askerden arındırılmış bir statüye tabi tutulmuştur. Rodos ve Oniki Ada konusunda ise Konferans boyunca Türk tarafından bir talep ve görüşme isteği olmamıştır. Halbuki daha önce da ifade ettiğimiz gibi Uşi Andlaşması gereği İtalya'nın bu adaları Türkiye'ye iade etmesi gerekiyor-

4 Daha geniş bilgi için bk. Necdet Hayta, *Balkan Savaşlarının Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912 11 Ağustos 1913)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2008.

5 Bilal Şimşir, *Lozan Telgrafları*, C I, TTK Yayınları, Ankara 1990, s. X.

du. Yine Balkan Savaşı sebebiyle iki ülke arasında yapılan gizli anlaşmayla da iade edilmesi işlemleri Yunan Hükümeti ile barış andlaşmasına varılmasından sonraya bırakılıyordu. Bu yüzden egemenlik konusunda diğer adalara nazaran Türkiye'nin daha sağlam dayanakları vardı. Oysa Rodos ve Oniki Ada konusu, sadece büyük devletlerin komisyonlarda görüşülüp de bir karara varılamayan işleri kendilerine göre bir şekilde sokup hazırladıkları ve 31 Ocak 1923'teki oturumda Türk heyetine tebliğ ettikleri bir andlaşma taslağının 15. maddesi içerisinde karşımıza çıkmaktadır. Bu madde ile Osmanlı Devleti'ne bırakılan Meis adası ile Rodos ve Oniki Ada İtalya'ya bırakılıyordu ki bu Rodos ve Oniki Ada ile birlikte Meis'i de elden çıkarmamıza sebep olacaktır. Bu yüzden Konferansın birinci dönemi sona erdikten sonra Türk Heyeti Ankara'ya döndüğünde, Millet Meclisi'nde konu ile ilgili eleştirilere maruz kalmıştır. Yine bu yüzden olmalıdır ki Konferansın ikinci devresinde Meis'i almak için çaba gösterilmiş, ancak bahsedilen andlaşma taslağına 4 Şubat'ta verilen cevapta bu adanın da İtalya'ya bırakılması kabul edilmiş olduğundan dolayı geri almak mümkün olmamıştır.

Arşiv belgelerinden anlaşıldığına göre; savaştan sonra müttefikleri tarafından aldatılan ve kendine vaat edilen İzmir'in Yunanistan'a bırakılmasından dolayı kırılgan olan İtalya, Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Kurtuluş Savaşı hareketinin önemli başarılar elde etmesi üzerine, işgal ettiği Anadolu topraklarını terk ederek; Türklere şirin görünmek suretiyle birtakım tavizler koparmak istemektedir. Bu yaklaşımını Lozan Konferansı sırasında da sürdürmekte olan İtalya bazı ekonomik imtiyazlar peşindedir. Türkiye ise Lozan'da kurtlar sofrasında tek başına mücadele etmenin sıkıntısını yaşamaktadır. Bu yüzden müttefikler arasında yer alan İtalya'nın bu yaklaşımına sıcak bakmakta, bir yandan ekonomik tavizler konusunda İtalya'yı oyalarken diğer taraftan O'nu ürkütmemek için yaklaşık 10 yıldan beri İtalyan işgalinde bulunan Rodos ve Oniki Ada üzerindeki isteklerine karşı çıkmamaktadır.

Nitekim 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması'nda adalar konusu son halini bulmuştur ki Andlaşmanın 12. ve 16. maddeleri Ege Adaları ile ilgilidir. 12. madde; *Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adası dışındaki Kuzey ve Doğu Ege Adalarının Yunanistan'a bırakıldığını*; 13. madde, *Yunanistan'a bırakılan adaların askerden arındırılmış statüsünü*; 14. madde, *Türkiye'ye bırakılan adaların statüsünü*; 15. madde *Türkiye'nin Rodos ve Oniki Ada ile Meis üzerindeki tüm hak ve sıfatlarından İtalya lehine feragat ettiğini*; 16. madde ise *Türkiye'nin egemenliği bu andlaşmada tanınmış adalardan başka diğer bütün adalar üzerindeki her türlü haklarından vazgeçmiş olduğunu* bildiriyordu.

Ancak yine bu *maddeyle söz konusu adaların geleceğinin düzenlenebileceği* ihtimali de kabul ediliyordu ki Türkiye ile İtalya 4 Ocak 1932'de Meis Adası bölgesinde yer alan kimi adacıklar ile Bodrum Körfezi karşısında yer alan Karaada'nın hangi devlete ait olacağı konusunda bir anlaşma imzalamışlardı. 10 Mayıs 1933'te yürürlüğe giren bu anlaşmayla Karaada Türkiye'de kalmış, Meis'e tabi 30 adacıktan 19'u Türkiye'ye 11'i ise İtalya'ya verilmiştir.<sup>6</sup>

## II. Dünya Savaşı Sırasında Rodos ve Oniki Ada

Bu konu II. Dünya Savaşı sırasında da bilhassa Almanya tarafından zaman zaman gündeme getirilmiştir. Almanya, Türkiye'ye karşı Ege Adaları'nı kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalışmıştır. Bu savaşta, özellikle İtalya'nın savaştan çekilmesinden sonra, Ege'de İngiltere ile Almanya arasında önemli mücadeleler meydana gelmiş ve adalar zaman zaman iki ülke arasında el değiştirmiştir. Almanya'nın Türkiye Büyükelçisi Von Papen'e göre, bu dönemde adalar konusu, Türk politikacıları arasında tartışma konusudur ve Türk Hükümeti içinde adalar konusunda bir fikir birliği yoktur. Türkler, müttefikler ile Almanlar arasında zor duruma düşmemek için adalar konusunda kararsızlık ve anlaşmazlık içindedirler.

Ege Adaları ile ilgili bir gelişme de savaşın son safhalarında yaşanmıştır. Savaşın gittikçe aleyhlerine dönmesi üzerine Almanlar, Türkiye'ye müracaat ederek işgalleri altındaki Ege adalarını Türkiye'ye devretmek istediklerini bildirdiler. Fakat, savaşa katılmadığımız için ganimetten pay almamız için bir sebebin olmadığını, aksine bunun yaşamakta bulunduğumuz şartlar içinde tehlike doğurabileceğini düşünen Hükümet, önce teklif hakkında İngilizlere bilgi vermeyi uygun gördü. İngilizler cevaplarında, Adalar'a ihtiyaçlarının olduğunu, kendilerinin işgal edeceğini bildirince konu kapandı. 1944 yazında Türk-Sovyet ilişkileri çok soğumuştü ve Türkiye bir Sovyet tehdidi altında idi. 1944 sonbaharında İngiltere Yunanistan'a asker çıkardı, Türkiye de Yunanistan'la yeniden iş birliği sağlamak için 1944 Kasım'ında Oniki Ada üzerinde hiçbir talep ve iddiası olmadığını Yunan Hükümeti'ne bildirdi. Yunanlılar ise buraları ele geçirmek için çoktan hevesliyidiler. Almanların 7 Mayıs 1945'te teslim olmaları üzerine 8 Mayıs'ta kurulan İngiliz idaresi her ne kadar Rodos ve Oniki Ada'ya hâkim görünüyorsa da idarenin her kademesinde Yunanlılar yer almış bulunuyordu.

6 Daha geniş bilgi için bk. Necdet Hayta, *1911'den Günümüze Ege Adaları Sorunu*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2020, s. 135-152.

Savaş sona erince 12 Temmuz 1946'ya kadar devam eden barış toplantılarında söz konusu adaların Yunanistan'a verilmesi kararlaştırılmıştır. 10 Şubat 1947'de İtalya dahil 21 devlet tarafından imzalanan İtalyan Barış Antlaşması'nın 14. maddesinde bu ifade edilmiştir. Yalnız Lozan Antlaşması'ndan farklı olarak, *bu adaların ve onlara bitişik adacıkların askerden ve silahtan arındırılmaları* öngörülmektedir. Böylece Yunanistan Oniki Ada'yı da sahiplenmiştir.<sup>7</sup>

## Rodos ve İstanköy Türklerinin Sorunları

### Vatandaşlık Sorunu

Rodos ve İstanköy Türklerinin çoğunluğunu, ağırlıklı olarak 1573 yılında Rodos'un fethinden sonra buraya yerleştirilen Karaman Beyliği Türkleri ile 1897'de Girit'ten göç eden Türkler oluşturmaktadır. Rodos ve İstanköy Türkleri, 1912'de İtalya'nın bu adaları işgal etmesi ile cemaat olarak kabul edilmiştir. 1947'de adaların Yunanistan'a verilmesinden sonra Türklerin pek çoğu, kültürel kimliklerinin kabul görmemesi, şiddet ve nefret ortamının yaratılması, iş kurma ve gayrimenkul satın almalarına izin verilmemesi gibi nedenlerle Türkiye'ye göç etmiş bulunmaktadır. 1950'den sonra Türklerin adalardan Türkiye'ye yönelik göç hareketi daha da hızlanmıştır. Onikiada'dan ayrılmak zorunda kalan Türklere Rodos'a tekrar dönmeyeceklerine dair belge imzalatılmış; 1967 yılında Yunanistan'da cuntanın yönetime gelmesiyle, Kıbrıs'ta yaşanan gelişmelerin de etkisiyle, Rodos ve İstanköy'de yaşayan Türkler üzerinde baskılar artmıştır. 1955-1998 yılları arasında, Yunan Vatandaşlık Kanunu'nun 19. maddesi nedeniyle birçok Türk, Yunan vatandaşlığını da kaybetmiştir. 1974 yılında Türkiye'nin Kıbrıs Barış Hareketi'nden sonra adalardan göç edenlerin sayısı en yüksek düzeye ulaşmıştır. Bu maddeye dayanılarak Yunan makamlarınca vatandaşlıktan çıkarılan Türklerin sayısı gizli tutulmakla birlikte yaklaşık 60 bin Türkün yurttaşlıktan çıkarıldığı tahmin edilmektedir. Yurttaşlıktan çıkarılanlardan çoğu Türkiye, ABD ve Almanya'ya öğrenim görmek üzere giden öğrencilerdir. Buna ek olarak Rodoslu olan ve halen Yunan nüfus cüzdanına sahip olan kişilerin dahi, Rodos Belediyesi'nde bulunan kayıtlarının silindiği söylenerek bu kişilere yeni nüfus cüzdanı verilmemektedir.<sup>8</sup>

7 Daha geniş bilgi için bk. Necdet Hayta, "İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Ege Adaları Sorunu", *Atatürk Kültür Dil ve Tarih Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C 12/S. 36, Ankara 1996.

8 Mustafa Kaymakçı-Cihan Özgün, *Rodos ve İstanköy Türklerinin Yakın Tarihi* "Ege Deni-

## Eğitim ve Türkçe Öğrenme Hakkı Sorunları

Rodos ve İstanköy Türkleri, Türk kültürünün birer asli unsuru olmalarına karşın, aynı zamanda Yunanistan devletinin birer yurttaşlarıdır. Bu yüzden adalar halkı için eğitim sorunu, Türk kökenli bir ailenin bireyi olmak ile Yunan devletinin bir vatandaşı olmak arasında sıkışıp kalmıştır. Lozan Antlaşması gereği Batı Trakya Türklerinden farklı olarak Onikiada Türkleri ekalliyet [azınlık] olarak tanınmamış bulunduğundan, adalardaki Türk okullarına Türkiye'den öğretmen gönderilmesi mümkün olamamıştı. Yunanistan'ın adalara egemen olmasından sonraki süreçte, Rodos ve İstanköy'deki okullarda özellikle tarih, coğrafya gibi dersleri Yunanca öğretmeleri dikkat çekicidir. Bunun yanında fizik, kimya, matematik gibi derslerin Türkçe öğretilmesi de bir o kadar da düşündürücüdür.

Rodos'ta Türkçe öğrenim veren son okullardan biri olan Süleymaniye Medresesi'nin adı, 1972 yılında Rodos 13. Şehir İlkokulu olarak değiştirilmiş ve o tarihten itibaren ise Türkçe öğrenme tamamen yasaklanmıştır. Aynı durum İstanköy için de geçerlidir. Devlet okullarında eğitim gören Türk çocukları, bugün Türkçeyi çok az derecede konuşabiliyorlar. Bu okullardan mezun olan çocukların adalarda mesleklerini yerine getirme konusunda da belirsizlik yaşanıyor. Bugüne dek Rodos ve İstanköy'de hiçbir resmi kuruluşta Türklere görev verilmemektedir. Türkler, ortaokul ve liselerden sınırlı şekilde yararlanabilmekte ve eğitim açısından, Yunanistan genelinin oldukça altında kalmaktadırlar. Türk okullarının kapatılması, adalar Türklüğünü zor durumda bırakmıştır. Maddi durumları iyi olan ada Türkleri, çocuklarını okul döneminde Türkiye'ye göndermekte, Türkçe ve din bilgisi eğitimini sağlamaktadırlar. Adalarda Türklerin kültürlerini ifade etme aracı olan "Türk dili" ve buna bağlı eğitim, din gibi kültürel aktarım araçlarının da Yunanistan'ın uyguladığı kültürel arınma politikaları karşısında büyük tehlikelerle karşı karşıya olduğu bilinmektedir.<sup>9</sup>

zi'nde Yükselen Sessiz Çığlık", Rodos, İstanköy ve Onikiada Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, İzmir 2015, s. 63-67, 85; Mustafa Kaymakçı, "Rodos ve İstanköy Türklüğünün Güncel Sorunları", *Rodos ve İstanköy Türk Toplumunda Eğitim-Öğretim*, Rodos, İstanköy ve Onikiada Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, İzmir 2022, s. 210-211.

9 Mustafa Kaymakçı-Cihan Özgün, *Rodos ve İstanköy Türklerinin Yakın Tarihi...*, s. 17-24; Cihan Özgün, "Rodos ve İstanköy Türklerinde Bellek Sorunu ve Türk Dili Öğrenimi", *Rodos ve İstanköy Türk Kültürü*, Rodos, İstanköy ve Onikiada Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, Konya 2015, s. 68-72.

## Din ve İbadet Sorunu

Rodos ve İstanköy adalarında yaşayan Türkler, İslam Cemaati İdaresi tarafından temsil ediliyordu. Adaları, 1912'den sonra işgal eden İtalya, yerel kararname ile Rodos'ta bulunan müftülük makamını tanıdı. "Rodos Müftülüğü"nin Onikiada'nın Yunanistan'a devredildiği tarih olan 1947'den sonra Yunan otoriteleri tarafından bir süre gayri resmî olarak varlığı sürdürülmüştü. Bu bağlamda 1947'de Rodos'ta 11, İstanköy'de 4 imamın var olduğu resmî kayıtlarda görülmektedir. Ancak Yunan hükümeti Rodos Müftüsü Süleyman Kaşlıoğlu'na işgal hükümetleri tarafından verilen maaşını kesmiş ve ölümünden sonra naiplik yapan İhsan Kayserili'nin de 1990 yılında vefatının ardından müftülük makamını fiilen ortadan kaldırmıştır.

Bugün dini anlamda, adalardaki Türk azınlığı temsil edilmemektedir. Cemaatin haklarını gözetecek ya da dini işleri yürütebilecek bir önder yokluğu, ada Türklerinin kimliksel varlıkları için büyük tehlike oluşturmaktadır.<sup>10</sup>

## Osmanlı Türklerinden Kalan Kültürel Mirasın Korunması Sorunu

Günümüzde Osmanlı Türklerinden kalan kültürel mirasın bakımı ve tamirlerine izin verilmediği, tamirlerin göstermelik olduğu ve eserlerin zamanın tahribatına bırakıldığı bilinen bir konu ortadadır. Bilindiği üzere Rodos adasındaki ünlü Süleymaniye Medresesi önce yıkılmak istenmişti. Süleymaniye Medresesi, Türk çocuklarına ilk, orta ve lise eğitimi vermek üzere 1876 yılında inşa edilmiş tarihi bir binadır. Yunan hükümeti, Süleymaniye Medresesi'nin altında bulunan eski St. Jean Kilisesi'nin ortaya çıkartılmasını bahane ederek medresenin temelini kazmaya başlamış ve bu okulu kapatmıştı. Aslında bu medrese, Rodos Türklerinin kurmuş oldukları Evkaf Dairesi'ne aitti, ancak daha sonra yasal bir kılıf bulunarak medreseye Yunanistan Kültür Bakanlığı tarafından el konulmuştur. Süleymaniye Medresesi'nin yıkımı, Rodos, İstanköy ve Onikiada Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği'nin ulusal ve uluslararası düzeyde yapmış olduğu girişimler sonucu durdurulmuştu. Süleymaniye Medresesi, 2014 yılının başlarında da Yunanistan'ın Ege Üniversitesi'ne devredilme aşamasına getirilmiş bulunmaktadır. Rodos'ta bulunan camiler ise tadilat gerekçesi ile kapatılmış bulunmaktadır. Bugün yalnızca İbrahim Paşa Cami ibadete açıktır. Süleymaniye Cami'nin açılması için yapılan müracaata caminin UNESCO tarafından tarihi eser

10 Mustafa Kaymakçı-Cihan Özgün, *Rodos ve İstanköy Türklerinin Yakın Tarihi...*, s. 29-30; Mustafa Kaymakçı, "Rodos ve İstanköy Türklüğünün Güncel Sorunları", *Rodos ve İstanköy Türk Toplumunda Eğitim-Öğretim*, s. 212-216.

olarak vasıflandırılması nedeni ile ibadete açılmayacağı cevabı verilmiştir. Daha sonra başlatılan restorasyon çalışmaları onlarca yıl sürdürülmüş, çalışmalarında ise Osmanlı Desenleri değiştirilmiştir. 2012 yılında onarım çalışmaları tamamlanan cami, ilk kez Kurban Bayramı'nda ibadete açılmıştır. Caminin müze olacağı bildirilmektedir.

Ali Hilmi Paşa Camisi, restore edilip Kıbrıs Evi haline dönüştürülmüştür, Şehitlik Mescidi sağlık merkezi, Katavya Köyü Mescidi kafeterya olarak kullanılmaktadır. Gani Ahmet Semti Okul-Camisi, apartman haline getirilmiştir. Salakoz Köyü Cami yok edilmiştir. Rodos'un Osmanlı Türklerinden kalan önemli kültürel miraslarından biri de Murat Reis Türbesi ve Külliyesi'dir. İçinde cami de bulunan külliye binaları harap durumdadır ve ayakta zor durmaktadır. Külliye mezarlığının yarısı yok edilmiştir. Cami Külliyesi'nin daha önce "Müftü Evi" olarak kullanılan bölümü de konservatuvar haline getirilmek istenmişti. Listeyi uzatmak mümkündür. Restorasyon kapsamında minaresi ve camları yıkılan bir başka cami de Muradiye Cami idi. Bu cami, 1970 yılına kadar Türk cemaatine aitti. Bu tarihten sonra Rodos Başmetropolitliği'ne bırakılan ve günümüze kadar kapalı kalan cami, şimdi ise AB tarafından sağlanan fon ile kiliseye dönüştürülmektedir. Aslında kültürel eserlerin zamanın tahribatına bırakılarak yok edilmesinin ardındaki gerçek, ada Türklerinin geçmişle bağının koparılarak asimilasyonun bir parçasının uygulanmasıdır. Özetle, adalarda Osmanlı Türklerinden kalan mimari eserler talan edilmekte, elde kalanlar ise göstermelik olarak korunmaya alınmaya çalışılmaktadır.<sup>11</sup>

### **Vakıflar Sorunu**

Osmanlı Dönemi'nde devletin temel görevi, kullarının can, mal ve sınırlarını koruyarak devlet düzenini sağlamak olmuştur. Eğitim, sağlık, din, bayındırlık hizmetleri ve sosyal yardımlaşma gibi hizmetler devletin görevleri arasında görülmüyor ve bu hizmetler vakıflar aracılığıyla yürütülüyordu. Osmanlı Dönemi'nde bütün vakıflar, 1836 yılında II. Mahmut tarafından "Evkaf Nezareti"ne bağlanmıştır. Yunanistan'daki Türk vakıfları da 1923 Lozan Barış Antlaşması öncesinde Osmanlı Devleti Hukuk Sistemi'ne uygun olarak kurulmuşlardır ve bugün de Osmanlı Hukuku, İslâm Hukuku ve ikili antlaşmalara uygun olarak yönetilmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda bilinen, ancak dile getirilmekten kaçınılan bir gerçek de Evkaf Nizamnamesi'ne göre "*Vakf malının alınamaz, satılamaz, mülk edinilemez ve miras olarak taksim*

11 Mustafa Kaymakçı-Cihan Özgün, *Rodos ve İstanköy Türklerinin Yakın Tarihi...*, s. 60-62.

*edilemez*” olmasıdır. Antlaşmaya göre, Evkaf Nizamnamesi uyarınca şimdiye değin gerçekleştirilen satış ve bağış işlemlerinin tümü geçersizdir.

Osmanlı vakıflarının 1836 yılında “Evkaf Nezareti”ne bağlanmasıyla Rodos’ta vakıf işleriyle sorumlu bir Evkâf Müdürlüğü kurulmuştur. Rumi 1301(1885) yılına Evkaf Müdürlüğü’ne ait bir veride, vakıflarla dolaylı ya da dolaysız, 44 cami, 4 tekke, 3 medrese, 1 kütüphane, 1 rüştiye (Ortaokul), 1 iptidai, 50 çeşme, 20 İslam kabristanı olduğu belirtilmektedir.

1947 yılında adaların Yunanistan’a geçmesinin ardından 517/1947 sayı ve tarihli bir yasa çıkartılmıştır. Bu yasa ile birlikte adalarda baskı ve yok etme siyaseti uygulanmaya başlamış ve ilk olarak cemaat ve vakıf yönetimini denetlemek için hükümet murahhası atanmıştır. 1965 yılında Cemaat Başkanı Sadettin Nasuhoğlu’nun ölümünün ardından cemaat ve vakfa ait değerli eser ve taşınmazlar, satış ya da hibe yoluyla azınlığın elinden alınmıştır. Yunanistan, 1970 yılında ise Katalipsis olarak bilinen kanunla “On yıl içerisinde tapu dairesine bildirilmeyen taşınmaz mal ve mülkler hazineye intikal eder” hükmünü de getirmiştir. Bu hüküm gerekçe gösterilerek adalarda Türklere ait mallar gasp edilmiş ve Vakıflar sorunu çözülemediği bir sorun olarak bugüne dek gelmiştir.<sup>12</sup>

### **Azınlık ve Asimilasyon Sorunu**

Rodos ve İstanköy Türkleri açısından bir sorun da Dünya kamuoyunda Yunanistan’daki Türk varlığının Batı Trakya’yla sınırlı olduğu algısıdır. Rodos, İstanköy ve Onikiada Türklerinin de hukuki olarak azınlık statüsünde kabul edilmemiş olsalar bile sosyal anlamıyla azınlık oldukları kabul edilmek zorundadır. Diğer yandan Ada Türklerinin kültürel yapıları da göz önüne alındığında, aynı zamanda etnik sorunları da olduğu açık bir şekilde ortadadır. Ancak Yunan makamları, Batı Trakya’da olduğu gibi, Rodos ve İstanköy’deki Türkleri “Müslüman” nüfus olarak tanımlamakta ve “Türk” ya da “Azınlık” nitelendirmesini içeren dernekleri tescil etmemektedir. Örneğin 1912’de kurulan “Rodos Türk Toplumu”nun çalışmaları 1967 yılında yasaklanmış ve dernek 1987 yılında kapatılmış bulunmaktadır. Diğer yandan 1972’den beri okullarda Türkçe eğitim verilmemektedir. Asimilasyon politikalarının önemli unsurlarından biri azınlıkların dilinin öğretilmesine imkân sağlayan okulların kapatılması olmuştur.

1974 yılında, Kıbrıs Barış Harekâtından sonra ise, Batı Trakya Türkleri gibi Rodos ve İstanköy Türkleri üzerinde oldukça yoğun baskı yaşanmaya baş-

12 Mustafa Kaymakçı-Cihan Özgün, *Rodos ve İstanköy Türklerinin Yakın Tarihi...*, s. 55-59.

lanmıştır. Daha önce bürokratik yöntemler kullanılarak azınlık haklarına getirilen kısıtlamalar, bu tarihten sonra, yönetsel bir politikaya dönüşmüştür.

Adalardaki Türkler, bir uygarlık projesi olarak bildirilen Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi'nin insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi temel haklarından bile yararlanamamaktadırlar. Günümüzde çocuklar ve gençler arasında Türkçe konuşanlara rastlamak çok mümkün değildir. Konuşanların da kırık dökük Türkçeleri söz konusudur. Asimilasyonun önemli unsurlarından birisi ise azınlık halkın dini haklarının engellenmesine yönelik uygulamalardır. Rodos ve İstanköy'de bu uygulamalardan birisi ise ibadetin gerçekleştirildiği camilerin tahribatı ile yapılagelmektedir.

Diğer bir uygulama ise din eğitime yöneliktir. Atina yönetiminin Onikiada Türklerini "Müslüman Yunan vatandaşı" tanımlamasına karşın din eğitimi, okul ders programlarında bulunmamaktadır. Yunan okullarında din derslerinde Ortodoks Hristiyanlık öğretilmekte, dersleri de Yunan papazlar vermektedir. Türk çocukları kısa bir süre öncesine kadar din derslerinde sınıfta oturmak durumunda idiler.<sup>13</sup>

### Nefret ve Baskı Ortamı Sorunu

Geçmişten günümüze değin Rodos ve İstanköy'de Türklere karşı nefret ve baskı ortamı sürdürülmüştür. Rodos ve İstanköy'de baskı ortamı yerel basın-da yer alan haberler ile sürdürülüyor. Örneğin 2000 yılında kurulan Rodos Müslümanları Kardeşlik ve Kültür Derneği Rodos Müslümanları Kültür Derneği için yerel gazeteler "Ankara'nın ajanı" yazdılar. Rodos ve İstanköy'de nefret temelli saldırılar da yaşanıyor. Kabapınar'da bir ibadethane, İstanköy Belediyesi tarafından yıktırılarak yerine park yapılmış bulunmaktadır. İstanköy'de ise Cezayirli Gazi Hasan Paşa Cami ve Lonca Cami, spreyl boya ile boyanmıştır. 23 Aralık 2010 tarihinde de Rodos Müslümanları Kardeşlik ve Kültür Derneği'ne kimliği belirsiz kişi ya da kişilerce saldırı düzenlenmiştir. Bir başka olay 24 Şubat 2014'te yaşanmıştır. Rodos'ta, kimliği belirlenemeyen kişilerce Türk-Müslüman mezarlığına yırtılmış Kur'an-ı Kerim sayfaları ve aşırı milliyetçi Altın Şafak Partisi'nin (Hrisi Avgi) bildirilerinin atıldığı görülmüştür.<sup>14</sup>

13 Mustafa Kaymakçı-Cihan Özgün, *Rodos ve İstanköy Türklerinin Yakın Tarihi...*, s. 62-68; Nilüfer Erdem, "Batı Trakya Türkleri İle Rodos ve İstanköy Türklerinin Kültürel Asimilasyonuna Dair Değerlendirmeler", *Rodos ve İstanköy Türk Kültürü*, Rodos, İstanköy ve Onikiada Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, Konya 2015, s. 31-38.

14 Mustafa Kaymakçı-Cihan Özgün, *Rodos ve İstanköy Türklerinin Yakın Tarihi...*, s. 69-

## Sonuç

Günümüzde, Oniki Adalarda yaşayan Müslüman Türklerin, Türk kimliklerini serbestçe ifade edebilmeleri, Vakıfların yönetiminde söz sahibi olabilmeleri, Müftülük makamına işlerlik kazandırılması, okullarda Türkçe ve din bilgisi derslerinin başlatılması, kapalı camilerin ibadete açılması ve Yunan vatandaşlığını kaybeden Oniki Adalılara vatandaşlıklarının iade edilmesi gibi birçok konuda sorunları vardır. Ada Türkleri Türk Kimliği ile değil, Yunanistan tarafından halen “Yunan Müslümanları” olarak kabule zorlanmaktadır. Adalarda yaşayan Türkler, ana dilde öğrenim ve eğitim haklarından mahrumdurlar, dini alanda ise 1972’den bu yana müftülük makamı boştur. Özetle şu söylenebilir: Oniki Ada Türkleri, 21. yüzyılın başında yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadırlar. Avrupa Birliği üyesi bir ülkenin eşit yurttaşları(?) olan Oniki Ada Türkleri bir uygarlık projesi olarak nitelendirilen projenin nimetlerinden yararlanmaktan uzaktırlar. Öyle ki Adalarda yaşamakta olan Türkler, tanımadıkları kişilere Türk olduklarını ifade edememekte, Yunan Müslümanı olduklarını söylemek zorunda kalmaktadırlar.

---

73; Mustafa Kaymakçı, “Rodos ve İstanköy Türklüğünün Güncel Sorunları”, *Rodos ve İstanköy Türk Toplumunda Eğitim-Öğretim*, s. 220-225.

## Kaynaklar

Nilüfer Erdem, “Batı Trakya Türkleri İle Rodos ve İstanköy Türklerinin Kültürel Asimilasyonuna Dair Değerlendirmeler”, *Rodos ve İstanköy Türk Kültürü*, Rodos, İstanköy ve Onikiada Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, Konya 2015.

Hayta, Necdet, *Balkan Savaşlarının Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912 11 Ağustos 1913)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2008.

Hayta, Necdet, *1911'den Günümüze Ege Adaları Sorunu*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2020.

Hayta, Necdet, “Rodos İle 12 Ada'nın İtalyanlar Tarafından İşgali ve İşgalden Sonra Adaların Durumu (1912-1918)”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, S. 5, Ankara 1994, s. 131-144.

Hayta, Necdet, “İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Ege Adaları Sorunu”, *Atatürk Kültür Dil ve Tarih Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C 12/S. 36, Ankara 1996, s. 817-847.

Kaymakçı, Mustafa-Özgün, Cihan, *Rodos ve İstanköy Türklerinin Yakın Tarihi “Ege Denizi’nde Yükselen Sessiz Çılgılık”*, Rodos, İstanköy ve Onikiada Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, İzmir 2015.

Kaymakçı, Mustafa-Özgün, Cihan, *Ege Adalarının Unutulan Halkı: Rodos ve İstanköy Türkleri*, Eğitim Yayınevi, Konya 2019.

Kaymakçı, Mustafa-Özgün, Cihan-Yaldız, Fırat, *Rodos ve İstanköy Türk Vakıfları*, Eğitim Yayınevi, Konya 2019.

Kaymakçı, Mustafa, “Rodos ve İstanköy Türklüğünün Güncel Sorunları”, *Rodos ve İstanköy Türk Toplumunda Eğitim-Öğretim*, ed. Mustafa Kaymakçı, Rodos, İstanköy ve Onikiada Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, İzmir 2022.

Macar, Elçin, “Lozan’dan Günümüze Onikiada Türklerinin Sorunları”, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, S. 34, Mart 2006, s. 35-52.

Özgün, Cihan, “Rodos ve İstanköy Türklerinde Bellek Sorunu ve Türk Dili Öğrenimi”, *Rodos ve İstanköy Türk Kültürü*, ed. Mustafa Kaymakçı-Cihan Özgün, Rodos, İstanköy ve Onikiada Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları, Konya 2015

Şimşir, Bilal, *Lozan Telgrafları*, C I, TTK Yayınları, Ankara, 1990.

Taşkıran, Cemalettin, *Oniki Ada'nın Dünü ve Bugünü*, Genelkurmay Basım Evi, Ankara 1996.

Uzunçarşılı, İ. Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara 1983.